

járt arra is rámutat, hogy mily módszerrel igyekszik ő célhoz jutni. Szerinte a «korrajzi és életrajzi adatok kritikai megrostálása és egybeillesztése s a jellemnek, az egyniségnek intuitív beleélés útján való legteljesebb megismerése: szóval *kritikai tanulmány és művészi élmény együtt*» azok az eszközök, melyek biztosíthatják az «epikai hitelt».

Mindez igaz, s ha csupán ennyi szabadsággal élne a szerző, ettől műve — akár a szó betűszerinti értelmében vett — hiteles, művészi életrajz is lehetne. Dóczy azonban ennél jóval tovább megy, úgy hogy munkája igen érdekes és kellemes olvasmány, de nem hiteles életrajz (nem is annak készült), hanem elsősorban korrajzi és többkevesebb valószerűséggel ható novella-sorozat, melynek középpontjában Arany János személye áll. A többkevesebb valószerűsége való célzás itt nem jelent kicsinylést, csupán arra utal, hogy az az elképzelés, mellyel a szerző egyik-másik helyzetet rekonstruálja, bár joggal tart igényt a hitelességre, mégsem kelti mindenkiben az igazi életszerűség benyomását. Ilyen részlet pl. Arany és Petőfi szalontai találkozásának leírása. Ezt Dóczy a két költő műveiből vett szözszerinti átvételekkel hitelesíti, de megfélekedzik arról, hogy az írott és élőszóbeli közlés mód között elég nagy különbség van. Igaz, hogy a levél: írott társalgás, de a személyes társalgás életszerűségének megéreztetésére nem mindig alkalmas egy-egy terjedelmes levél-idezet. A dolgokkal ismerős olvasónak e ponton az az érzése, hogy a főntebb említett kritikai tanulmány itt a kelle-ténél jobban érvényesül a művészi élmény rovására. Ellenkező esetben Arany talán beszédesebbnek, Petőfi pedig kevésbé szélesnek mutatkoznék. Szerencsére a mű további részeinek élvezetét nem zavarja meg ily fokozott hitelesítő törekvés.

Az igazság kedvéért azonban mindjárt megjegyezhető, hogy a szellemiségükkel tovább élő alakok köznapi helyzetekben való szerepeltetése sokszor igen kockázatos. Dóczy érdeme, hogy az ő ábrázolása a fenti észrevétel dacára sincs ellentétben az átlagköztudattal. Tapintata és művészi önfegyelmzése a többi jelenetek bemutatásában kevésbé hagyja cserben. Az a lelkes, kitartó elmélyedés, melyre Előszavában hivatkozik, figyelemre-

mélto és becses gyümölcsöt termett s alkalmas arra, hogy bámulatának tárgyát közelebb hozza olvasóihoz. Igen érdekes, de élő írótól származó szép-irodalmi műben kissé szokatlan jelenség a könyv függeléke, amely «jegyzetek» alakjában a szerző műhelyitkait is föltárja. Akinek az egyes fejezetek olvasása közben kételyei támadnának a korrajzi háttér megbízhatósága iránt, ily módon örömmel állapíthatja meg, hogy tamáskodása alaptalan volt, mert Dóczy valóban töviről-hegyire utána-járt mindennek, s «reális elképzelésében» csakugyan a valóság tényei öltöttek művészi formát. Különösen szembe-tűnő ez *Az út vége és az út eleje* c. részben, melynek Arany pályaválasztását magyarázó epizódjához «jegyzetül» még egy 1835-ről való röpiratot is közöl a függelék, úgy hogy az olvasó egészen könnyen ellenőrizheti a szerző rekonstruáló munkáját.

Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a könyv előadásbeli sajátságai is híven simulnak a problémát-bogozó becs-vágyhoz, bizonyára csak elismeréssel üdvözölhetjük a kritikai tanulmány és művészi élmény frigyéből eredő szép művet s kívánjuk, hogy a szerző az ígért folytatás révén még több barátot szerezzen a tőle annyi szeretettel ápol-t Arany-kultusznak.

V. M.

En, Ady Endre. Irta: *Vajthó László.* (Széphalom Ktár, 12. sz. Szeged, 1929.) — Áprily Lajosnak van egy gyönyörű költeménye a megdicsőült Adyról. Dardanok és achájok, mindkét fél, a maga táborába akarja vonzolni a halott Patroklost; — ahogy egy «Ady és a konzervatív kritika» c. cikk (Nyugat, 1929 okt. 16.), még tíz év után is «arra» felé vonzolja, miután — szerinte — Vajthó a maga részéről — «erre» felé rángatta...

Vita tárgya lehet, hogy Ady milyen párthoz tartozott színleg avagy való-ságosan; sőt amennyiben «politizált», még a jölehet kor-és időszerű politikai kritikákat is kiérdemelte. Viszont a pá-ratlan görög ókor áldatlan pártharcai-ban, innen vagy onnan, a hazaáruló címet, száműzetést stb. a legtöbb hel-lén szellemóriás megszerezte anélkül, hogy akadt volna görög irodalomtörté-net, mely az illető költők vagy írók oeuvrejét efféle külső, életrajzi adatok alapján próbálná minősíteni. Vagy el tudnók-e képzelni, hogy annyszor be-széljünk «hazafiatalan» görög irodalom-ról, ahányszor ezt, a mai magyar kor-divat szerint, a görög arisztokrata-de-

mokrata pártharcoknak a kora megkövetelné? És tudnók-e egyáltalában, mi volt ott és akkor a valóban hazafias, mi a hazafiatlan?

Ady jellegzetes ellenmondással ke-reste, noha gőgösen megvetette a szocialistákat. Ahogy a testi gyönyöröket is hajszolta, noha a Patyolat volt az ideálja s fő vágya. Épügy egyoldalú volna tehát a forradalmiságának, mint a konzervativizmusának a kiemelése; és a túlfűtött szexualizmus vádja époly igaz és hamis is, mint aszketizmusának a magasztalása. Vajthó kitünően érez-teti meg, hogy ezeken a pontokon meg-szűnik a közönséges fogalmi értékek illetékessége. Hogy a költészet megfe-lelő kvalifikálásához olyan nézősmód szükséges, amelyben apriori oldód-nak fel az ilyen kényes és merev ellen-tétek. Ady *költői oeuvreje* szempontjából az ő politikája és szerelméi aligha lehetnek lényegesebbek, mint — mond-juk — egy zseniális hadított elbírálásá-nál a napiparancs fogalmazása. Vajthó is ezért fordul el Advtól, az embertől, hogy költői szeméyének utánélésében keresse meg a választ az alkotó ember kérdéseire.

*

Már Sokrates észrevette, hogy az ihle-tett költők sokban és sokszor legke-vésőbbé tudják, mit és miért csináltak. Vajthó úgy mondja, hogy a költőt lázas álmok szemelik ki szállásul, sőt sokszor ezért életével fizettetik meg. Szemben azzal a bizonyos «es»-szel, amely mint valami külön, beléjük helyezett elősdi-organizmus tesz-vesz bennük és egész «polgári» organizmusukat uralkodóan hatalmába kényszerítheti, — a költők csak a tartály szerepkörét játszhatják. A megszállott ember lehet gazdag vagy szegény, király vagy pásztor, jó vagy rossz, — mint alkotó csak a «hú edény»-nek a tartalmától megkövetelt életfor-máját fogja teljesíteni. És minél inkább «költő», azaz minél inkább van Istentől a kifejezés céljára «lefoglalva», annál inkább kell minden tétével és egész va-lójával csak azt akarnia, amit a kifeje-zendőnek törvénye követel tőle. A benne erjedő Parancsnak minden ösztö-nétől kiszolgáltató, első és létfenntar-tónak érzett feladata csak az lehet, hogy kiforrni engedje, illetőleg segítse az épen benne kiforrandókat. Ezért fogja — erkölcsi és józansági tekinte-tek nélkül — elsősorban csak azt ke-resni, ami épen temperamentuma és az erjedő anyagkomplexus összetétele sze-

rint, abban az időben és helyzetben ezt a célt kiszolgálhatja. Ezért lesz az edény-organizmus kénytelen sokszor maga ellen mindig csak azokat az erjesztő gombákat és mindig a maga edény-falainak olyan erősítéseit «akarni», ami-nők épen a beléhelyezett isteni «letét» kifejlődéséhez szükségesletnek. Így nézve tehát Ady érzéki tombolását vagy a rezonáló közösségnek (a híveknek, a «pártnak») mindenáron való hajszolá-sát, — már meg is leltük az ellentétek egyeztetését és mindazoknak a végze-tes hibáját, akik ezekhez a tünetekhez a közönséges okságkeresés mértékével közelítettek.

*

Vajthó a gondolkozó költő intuició-jával nem egy olyan, még-még irracionális megállapítást tesz, amely mégis már szerencsésen fogalmi szójelekbe hűtve, felfedezésnek mondható az al-kotó lélek töretlen területein. Épipy igaz a vezérgondolata, hogy Ady nem más, mint valamilyen, az ősi magyar hagyományban gyökerező, de hatalmas originalitásnak tekintet nélkül való érvényesítése. (Egyszerűen ahogy Gei-bel írta: «Das ist des Lyrikers Kunst, aussprechen, was allen gemein ist, Wie er's im tiefsten Gemüt neu und beson-ders erschuf».) Ámde egészében is: Vajthó talán mindenkinél jobban meg-közelíti azt a tárgyalási ideált, melyet Adyról ma a legjobbnak tartunk. Ezért vele szemben minden kifogásunk — eleve igazságtalanul — csak olyan pon-tokra terjed ki, amiket — nem vállalt. Arra, hogy mondandóival egy nagy és összefogó könyv előtt megállapodott és engedte, hogy az a sok finom és részben egészen eredeti meglátás, amit pl. az utolsó («Ady eredetisége» c.) fejezetben anorganikusan fűzve felhalmoz, szá-mára legfeljebb a πολλὰ καὶ καλὰ dicsé-retét eredményezhesse. Másképen szólva: itt csak a haladás érdekében, néhány olyan lehetőségre szeretnék rá-mutatni, amelyeknek csiráit Vajthó «gerinckönnnyítő» gesztussal szórta el, de következményeiket nem vállalta és nem is vállalhatta ebben a rövidke dol-gozatában.

Igy mindenekelőtt szabadabb távlat-ban kellene látnunk a Vajthótól *ad hoc* kitünően megformulázott «En, Ady Endre»-tételt, vagyis a költőben felfe-dezett abszolút önösség tételét. Ez az «önzés» t. i. távolról sem speciális saját-sága Ady Endrénak; ellenkezőleg: Ady csak egyik nyilvánvalóbb esete annak

az általános törvényszerűségnek, amit Crocenak a minden művészet «lírai» jelleméről szóló tana elsősorban a — szűkebb értelemben ú. n. — lírikus költészetre mutatott ki kötelezőnek. Ebben Adynak nagyszerű — önvallomása, a «Petőfi nem alkuszik» után (Renaissance, 1910, I.) egyáltalában nem kétkedhetünk. Sőt ennek alapján — Vajthó kétkedése ellen — határozottan merjük azt is állítani, hogy Ady szükségképpen *tudott* róla, amikor minden témáját, alakját, ideálját, fel egészen hazája jellemzéséig, a maga arcvonásaira formálta. Tudott róla, már amennyire költőnek tudnia kell, mit és hogy szükséges a maga költő-volta érdekében cselekednie. — Ugyanígy kiált — természetesen — általánosabb beállítás után az élődsi organizmus törvényének követelő és sokszor öngyilkos érvényesülése, amint ennek, bizonyosfajta gazdasági viszonyok — úgy látszik — kérelhetetlenül és feltartóztathatatlanul be kell teljesednie. Ezt különben e sorok frójának egy 1920-ban, az «Erdélyi Irodalmi Társaságban» bemutatott és a kolozsvári «Napkelet»-ben megjelent «Apologia» című dolgozata, épen Adyval kapcsolatosan, már részletesen iparkodott bizonyítani. Nem véletlen tehát, hogy Petőfi viszonya a franca forradalomhoz (és Berangerhez) ugyanazokat a sajátos ellenmondásokat mutatja, mint Ady viszonya a szocializmushoz; és nem véletlen, hogy Ady «álérzéki-sége» mint előzményre hivatkozhatik Petőfi szerelmi «féltelenségének» magátuszító jellemére vagy korhelykedésének a csináltságára. Törvényszerűség van benne, hogy a lírikus mindenáron törekszik a maga egyéni újságát kifejleszteni és ehhez mindig azokat az egyéni és korbelti általánosságokat is segítségül hívja, amelyeket — vajdó lázában elvakultan — mint költői mondanójának igen közeli rokonait, tehát kész és készséges támogatóit adatik felismernie. — Végre ugyancsak ez a szerzőtől választott szerény forma üti el őt legvilágosabban attól a megfelelőbb tárgyalási módtól is, amelyre számos finom, részben idézett megjegyzése — szinte kötelezte már. S ezt tekintjük épen Vajthó legnagyobb pazarlásának. Ady t. i. bárkinél feltűnőbbben tanúsítja, hogy mindent a kikivánkozó mondanandó, ez a misztikus adomány és irracionális komplexitás indít meg és hogy a költő személye is — jöllehet mint talaj elengedhetetlen — mégis mindig csak eszköz lehet a nagy és sze-

mélytelen teremtődési folyamatban. Ez a tény azonban nyíltan utal rá, hogy Adyt, a katexochén lírikust, alaposan és igazán csak egyetlen tárgyalási móddal: a kifejeződés sui generis törvényeinek a megismerésén át, illetve egy ilyen megismerésnek a keretei közt lehet megpillantani. Ezt kell tehát próbálnunk, — ha igaza is lehet Montaignenak, hogy könnyebb csinálni, mint érteni a költeményeket.

Marót Károly.

Semetkay József: Mécs László. (Külföldi nyomat a Salgótarjáni Reál gimnázium 1928—29. évi értesítőjéből.) A «Napkelet» csak nemrégiben számolt be Farkas Gyula Mécs László-könyvéről. Ha Semetkaynak előttünk álló tanulmányát hozzáadjuk, e két könyvből már majdnem teljes képet nyerünk a költő Mécs Lászlóról. Semetkay épen Farkas könyvére hivatkozva nem foglalkozik részletesen a költő *életével*. Könyve az első nagyobb-szabású tanulmány Mécs László *költészetéről* és a folyóiratok hasábjain már szép számban megjelent Mécs-tanulmányokkal szemben elsősorban teljességre törekszik.

A filológus lelkiismeretes aprólékos-ságával fog munkájához. Gondosan áttanulmányozta a Mécsről szóló irodalmat, kitűnően ismeri nemcsak a három verseskötetet, hanem a folyóiratokban szétszórta, sőt kéziratok költeményeket is, hiszen ő rendezte most sajtó alá a rövidesen megjelenő negyedik verskötetet. A költőhöz fűződő személyes kapcsolatait is a Mécs-problémák megoldásának szolgálatába állítja. Így személyes tapasztalatok alapján száll szembe Bodor Aladár azon nézetével, hogy «tulajdonképpen mellékes Mécs László költészetében az ő életének napi anyaga...» Semetkay találkozott Mécs epikus költeményeinek nem egy alakjával; s a költemények élményszerűségét pontos személy- és helynevek közlésével támasztja alá.

Tanulmányának első részében Mécs költői egyéniségét analizálja mindent észrevevő pontossággal. Ir lelkének kettős természetéről, a szenvedőkkel való együtt-szenvedéséről, mély istenhívéséről, kifejezett katholicizmusáról, nemzeti érzéséről, mely semmi közös-ségben nincs a szláv kultúrával. Rámutat arra, miben látja Mécs László a magyar tragédiát, milyennek látja a felvidéki magyarságot és hogy mint